

124). En algunes accs. el mot pren les aparences (en realitat l'anàlisi és incerta) de significat postverbal, però potser és també el substantiu primitiu amb un ús, per dir-ho així, simbòlic del paper del verb; 'dret de fondejar o amarrar en un port': «tot leyn cubert, pac, per *stacha* de Tortosa, dos jacen <se>»; e de tot aquell viatge no deu pus pagar fins que és tornat en la vila», doc. Tortosa a. 1252 (Alart, RLR iv, 255). *Estaca* 'missa que es deia a una hora fixa': en cròniques de la catedral d'Eivissa s'anomena la *staca* en una anotació de 1562, i s'encarrega *stacha* per ordre d'un testador ric (que en morir hi haurà ofici de 12 preveres), a. 1559 (Macabich, *Sta. Maria la Major, Cròn.*, 39, 110).

Altrament hi ha diverses accs. especials dins el significat fonamental de 'pal': «la *estaca* o pal en què lliguen los vaxells a la ribera: tonsilla», «*estaca* per plantar: talea», la clavada en parec per penjar-hi estris: «VAXELLA DE LA CUYNA: cobertora --- colador --- colar --- *estaca*: ancon; cetrill ---», OPou (*TbPu.*, 71, 85, 226); «plançó: tany escapçat, però afuat en sa part més gruixuda, per ser plantat per tal que rebroti ---», «el tros d'alzina ben llucat, de 5 pams de llarg i de 3 a 5 cm. de diàmetre (es venen a cents)», *Cost-Manc.* (I, 128, 150); en l'occidental pirinenc 'tija d'un planta de farratge, etc.': «en dallar-la no li queda més que l'*estákka*» (parlant d'un prat on hi ha *fussillada*, a l'Alt Isàvena, Castrossit, 1957).

La documentació medieval d'aquesta paraula, de tota manera, no escasseja: el dicc. Aguiló en cita dos testimonis literaris dels Ss. xiv i xv (*Tresor dels Pobres, Rec. d'Eiximplis*); JMarc explica (1372) «*stacha* cell qui ferma» i alhora «per *staca* de fusta» ja al·ludint a la dita proverbial «sí ets *estaca* sofriràs, si ets maça feriràs», deia Jafuda, en el S. xiv: «qui té la maça en la mà no pren l'*estachba*» (97v); «*estaca* per a plantar, *est.* per a clavar», Busa-N., 1507, Cv6.5f.

El verb *estacar* no apareix menys antigament: «los pageses, quant al mercat venien, les lurs besties *estacaven* en aquell loc, e per assò en aquell loc avien bastida una grípia», *VidesR* (17r2) trad. «animalia sua ibidem ligabant» (41.25); «*astechà* son caval riba d'un arbre», S. xiv, Reixac (*Questa*, 105.26); l'hem vist en JMarc, i el participi es pot convertir en substantiu: «*stachat* de fusta que encercueix la ciutat», «ab gran esforç ordenen fer *estacat* o fossa, de part de dins de la ciutat, en defensió de aquella: *totis viribus vallo et fossa* ---», Joan Esteve (*Li. Eleg.* I, 8; a, IIIv). Modernament és primordial l'acc. de 'lligar una cavalcadura a una *estaca*' (que hem vist des dels Ss. XIII-XIV), tan antiga en tot el romànic pirinenc que va transmetre's ja d'antic al basc *estekatu* 'fermar el bestiar' (Schuchardt, *Museum* x, 398).

Avui això, sobretot en la zona pirinenca i subpirenaica, apareix amplement difós amb el sentit generalitzat a 'lligar, fermar qualsevol cosa, persona, etc': a les ruïnes del castell, em deia un amic de la C. de Tremp, «he vist una armella ficada a la paret i hi *estacaven* algú si feia una maldat» (Claramunt, 1957); «si una bèstia -s fique en una basera, una persona ha de

baixar-hi *estakáda* des de dalt del *cinglo* per traure-la», Estaon de Cardós (1934); més es va generalitzant, amb aplicació als vegetals: «l'herba del fic l'heu de posar ben *estacada*», Eina (1959), «la boleta que fan los *gossos* (cospins) s' *estáke* als vestits», Farrera (1933), «tal lloc està *estacat* amb tal altre» ('unit, a continuació', Vilallobent, 1935).

Altrament es parteix de la idea de 'clavar (l'estaca)', d'on, figuradament, 'clavar un cop' (no sempre, però sovint, amb objecte de fusta): la Coralí, tan femenina però decent, «armant-se ab la filosa: —Mans curtes, eh! —li digué— o us *estacaré* un truc!», Mrn. Vayreda (*Puny.* xxiv, 368, 283); i d'altra banda, partint de la idea de 'clavar enfonsar l'estaca', en terres de Migjorn s'arriba a 'ficat en un lloc fondo': eiv. «*estacà*: hundirse» (PzCabr.), la Casa dels Hortos: una casa *astakà* al mig del barranc», Benissa, «un maset *astakát* a una clotada» (allí a la vora), «sí fica el peu en la séquia plena, es quedarà *estakát*» (enfonsat en el fang), Beniardà (1963).

Aquesta paraula romànica és comuna en formes homòlogues a totes les llengües romàniques de l'Oest, començant pel portuguès; en castellà ja apareix en el Poema del Cid, i és freqüent en tot el període medieval (veg. detalls en el DCEC i veg. d'altra banda el DECH) i després; igual en llengua d'oc, on *estaca* (de fusta clavada) apareix en el S. xv (Comptes de Riscle), però *estaca* expressant moltes menes de lligam i de coses de fermar i estacar és ja molt freqüent en el segle XIII, des de Provença a Gascunya, etc., i el verb *estacar* el tenim en textos de llavors, i d'un poc abans i tot, tant a l'Est com a l'Oest, i des de la franja Nord fins a Narbona (PSW III, 293-4; Rayn. III, 198; Appel, *Chr.*, p. 251b); en fi el fr. ant. *estache* ja apareix a la *Chanson de Roland* i resta molt abundant fins a final de l'Edat Mitjana. L'it. *stécca* 'vareta' s'aparta de les altres llengües romàniques, tant per la forma com pel sentit, acostant-se als de l'a-al. ant. *stěčko* 'bastó, vara' i per tant potser ve del longobard; o bé d'una forma gòtica diferent, **stikka*.

Pel que fa a les formes ibero i gallo-romàniques, potser no hem de dubtar tampoc de llur origen germànic, però s'ha vacil·lat quant a llur procedència exacta.¹ Però malgrat les petites discordances de forma i dubtes fonètics que presenta l'etim. germànica, dubto que cap d'elles importi prou per fer-nos decantar cap a un origen pre-romà. El que més ens hi podria fer pensar fóra un possible argument semàntic: ¿és versemblant que un mot tan pertanyent a l'esfera rústica sigui un germanisme? Però aquest argument s'esvaeix si observem que l'estaca s'usa i es va usar, per damunt de tot, per fermar el cavall, i per fer estacades o palissades, i per tant pertanyé a l'esfera cavalleresca. En conclusió, les raons de dubtar no són prou fortes per a fer-nos passar del terreny ferm al camp nebulós de l'hipotètic.

Quant als detalls de l'origen dins les llengües germàniques, m'aparto de les dues opinions divergents que va sostenir Gamillscheg,² per adherir-me a la de M-Lübke (*Prager Deutsche Studien* VIII, 1908, 73),